

JEOLJİK YAPI, İKLİM, BİTKİ ÖRTÜSÜ BAKIMINDAN İSTANBUL ADALARI

GEOLOGY, CLIMATE AND PLANT LIFE OF THE ISTANBUL ISLANDS

Dr. Gökhan ELİÇİN

İstanbul Üniversitesi, Orman Botaniği Kürsüsü

Adalar, İstanbul iline bağlı bir ilçedir. Marmaranın kuzeydoğusunda, Kocaeli Yarımadasının güney kıyıları karşısında, İstanbuldan 13-22, Anadolu kıyılarından 4-8 km kadar uzakta bir grup teşkil eden 9 ada bu ad ile anılır.

Miyosen sonlarında veya miyosenden sonra ortaya çıkan Trakya-Kocaeli penepelinin Dördüncü zamanda alçalıp yükselmesi ve bilhassa güney bölümünün sular altında kalması yüzünden bu penepelen üzerinde yükselen kuvarsit monadnokslar bu adaları meydana getirmiştir.

Adalara, üzerinde birçok manastır bulunduğundan, Papaz adaları (Papadonisia), topraklarının kırmızı olması yüzünden Kızıl adalar, deniz üzerindeki dağılışlarına göre Halka adaları da denmekle beraber, Bizans zamanında imparator ve imparatoriçeler, prens ve prensesler için sürgün ve inziva yeri olarak kullanıldıklarından daha çok Prens adaları (Iles des Princes) denilmekteydi.

Kanunu Esasının ilânından (23 Temmuz 1908) sonra Sultan Hamidin nazırları ve mabeyincileri bu adalara sürülmüşlerdir.

Adaların dördü büyük (Kınalı, Burgaz, Heybeli, Büyükada), beşi küçük (Pide veya Kaşık adası, Yassı, Sivri, Sedef, Tavşan) tür.

Kınalıada (Protî) nin uzunluğu 2000, genişliği 1400 m kadardır. Adaların en kuzeyde ve İstanbulla en yakın olanı budur. Güneydoğu ucu ile Burgaz adası arasındaki uzaklık 1 milden biraz fazladır. Burgaz adasının uzunluğu 1900, en geniş yeri 1300 m kadardır. Heybeliada ile Burgaz adası arasında 700 m genişlikte bir boğaz vardır. Burgaz adası ile Büyükada arasında bulunan Heybeli (Harkî) nin uzunluğu 2700, genişliği 2000 m dir. Büyükada (Bey adası, Prinkipo) adaların en büyüğüdür. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan adanın uzunluğu 5 km den biraz fazla, en geniş yeri doğudan batıya 1900 m kadardır. En yüksek yeri 200 m yi bulur.

Adaların küçükleri kayalık ve hemen tamamıyla ıssızdır. Bunlardan Sivriada ile Yassıada asıl grubun biraz batısında yer almışlardır ve bugün her ikisi de çeşitli amaçlar için meskûn hale getirilmişlerdir.

Adaların ilçe merkezi Büyükadadır. Merkez bucağından başka Heybeli ve Burgaz-Kınalı olmak üzere iki bucağı daha vardır. İlçenin toplam yüzölçümü 10,8 km² dir.

Adalar muntazam vapur seferleriyle İstanbulla bağlıdır. Büyükadadaki demir, Heybeli adadaki bakır madeni eski çağlarda işletilmiştir.

Ormancılık yönünden Adalardaki kızılçamların bakım, koruma ve ağaçlandırma işleri ile Adalar Orman Bölge şefliği ilgilenmektedir.

ADALARIN İKLİMİ

Karadenizin güney kıyılarında da Sinopa kadar kendisini hissettiren Akdeniz iklimi, Adaları içine alan Marmara çevresini de içerisine almaktadır. Adalarda meteoroloji istasyonu olmadığından, iklim faktörlerini ayrı ayrı değerlendirmek bakımından buraya en yakın olan ve aynı makroklima içerisinde bulunan Göztepe Rasat İstasyonunun değerleri Adalar için de kabul edilmektedir. Bu duruma göre bölgede yıllık yağış 650 mm dir. Yağışlı günler sayısı ortalama 120,1 dir. Dolulu günler sayısı ortalama 1,3, karla örtülü günler sayısı ortalama 9,5, ortalama sıcaklık 13,9°, en yüksek sıcaklık 39,4°, en düşük sıcaklık -16,1°, günlük en yüksek sıcaklık farkı 20,6° dir (Çölaşan 1960).

Yukarıda verilen iklim değerleri gözönüne alınacak olursa, yazı kurak ve sıcak, kışı yağışlı fakat sert olmayan Akdeniz iklimi belirlemektedir.

ADALARIN BİTKİ ÖRTÜSÜ

Adaların yeşil örtüsünü belirtirken esas olarak Büyükada üzerinde durmak yerinde olur kanısındayız. Zira diğer adalarda da Büyükadanın florası hakim olmakla beraber, flora zenginliği bakımından Büyükada başta gelmektedir. Yıllardanberi gerek bitki ve tabiatseverlerin, gerekse gezi yapmak isteyenlerin uğrak yeri olarak sık sık ziyaret edilmektedir. Ayrıca Büyükadada yerli türlerden başka yalı ve köşklerin bahçelerinde sık sık raslanan ekzotikler de flora zenginliğini bir kat daha artırmaktadır.

Adalarda her ne kadar maki elemanlarına rastlamak, hem de pek çok rastlamak mümkünse de kızılçam (*Pinus brutia* Ten.), delice (*Olea europaea* L. var. *oleaster* DC.) gibi türler buranın maki formasyonunda olmadığını göstermektedir. Zira, *Lauretum* zonuna giren bu kuşakta her ne sebeple olursa olsun orman elemanları kaybolabilir. Tek bir kızılçam kalıntısı bile bu formasyonun maki formasyonu olmadığını göstermeğe yeterlidir.

Adalarda rastlanan yerli türler : Adalarda sık rastladığımız yerli türlerin arasında özellikle *Quercus coccifera* L. (Kermez meşesi), *Juniperus oxycedrus* L. (Katran ardıcı), *Pistacia lentiscus* L. (Sakız ağacı), *Pistacia terebinthus* L. (Me-

nengiç), *Erica arborea* L. (Ağaç fundası), *Arbutus unedo* L. (Kocayemiş), *Cistus salviifolius* L. (Tüylü lâden), *Spartium junceum* L. (İspanyol katırtırnağı), *Calicotome villosa* (Poir.) Link. (Tüylü keçiboğan), *Ruscus aculeatus* L. (Herdemtaze), *Phillyrea latifolia* L. (Geniş yapraklı akçakesme), *Olea europaea* L. var. *oleaster* DC. (Delice), *Lavandula stoechas* L. (Karabaş), *Lonicera caprifolia* L. (Hanımeli), *Nerium oleander* L. (Zakkum), *Poterium spinosum* L. (Abdestbozan), *Hypericum empetrifolium* Willd. ve adaları sembolize eden kızılçamlar (*Pinus brutia* Ten.) başta gelmektedirler.

Adalarda yukarıda adı geçen yerli türler dışında gerek süs bitkisi ve gerekse çeşitli amaçlar için getirilmiş olan çeşitli yabancı kökenli türler (Ekzotikler) bilhassa dikkati çekmektedir. Bunlar arasında en önemlileri *Salix babylonica* L. (Salkım söğüt), *Broussonetia papyrifera* (L.) L'Herit. (Japon kâğıtdutu), *Ficus carica* L. (İncir), *Ficus elastica* L. (Kauçuk), *Poinsettia pulcherrima* Grah. (Noel yıldızı), *Magnolia grandiflora* L. (Büyük çiçekli manolya), *Chimonanthus praecox* (L.) Link., *Acacia dealbata* Link. (Mimoza), *Albizia julibrissin* Durazz. (Gül-ibrişim), *Sophora japonica* L. (Japon soforası), *Lagerstroemia indica* L. (Oya ağacı), *Ailanthus glandulosa* Desf. (Kokarağaç), *Melia azedarach* L. (Tesbih ağacı), *Acer negundo* L. (Dişbudak yapraklı akçaağaç), *Aesculus hippocastanum* L. (Beyaz çiçekli atkestanesi), *Aesculus carnea* Hayne (Kırmızı çiçekli atkestanesi), *Evonymus japonica* L. (Japon papazkühlahı), *Zizyphus jujuba* Mill. (Hünnap), *Aucuba japonica* Thunb., *Catalpa bignonioides* Walt., *Syringa vulgaris* L. (Adi leylak), *Jasminum officinale* L. (Hakiki yasemin), *Eriobotrya japonica* Lindl. (Maltaeriği) ve *Tecoma sinensis* (Lam.) Voss. dur.

Yukarıda gerek yerli ve gerekse egzotik olarak Adalar florasına katılan türlerin başlıcaları sayılmıştır. Bunlar dışında saymakla bitmeyecek kadar egzotik türler ağaçseverlerin ve bitkiseverlerin gayretleri ile yalı ve köşklerin bahçelerini süslemektedir. Bunların ayrı bir yazı konusu olarak ele alınması gerekeceği kanısındayız.

Bitki sevgisinin gün geçtikçe değer kazandığı çağımızda Adaların bitki örtüsü özellikle egzotik türler bakımından zenginleşmeğe namzet olarak gösterilebilir. Bu bakımdan zaman zaman bu bitki zenginliğini etüd etmek ve ilgililere tanıtmak kaçınılmaz bir görev olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

1. BİRAND, H. (1936) : Büyük Adanın yeşil örtüsü. İstanbul.
2. ÇOLAŞAN, U. (1960) : Türkiye iklimi. Ankara.
3. KAYACIK, H. (1965) : Orman ve park ağaçlarının özel sistematigi. I. Cilt : *Gymnospermae* (Açık tohumlular). 2. Baskı. İstanbul.
4. KAYACIK, H. (1967) : Orman ve park ağaçlarının özel sistematigi. II. Cilt : *Angiospermae* (Kapalı tohumlular). 2. Baskı. İstanbul.
5. Milli Eğitim Bakanlığı (1946) : İnönü Ans. 1 : 110 : Adalar. Ankara.